

שמחת תורה ושמיני עצרת

"שישו ושמחו בשמחת תורה"

מטרות

הזמן הדרוש להוראת כל היחידה: שיעור אחד.

ואם הזמן קצר, ולא תוכלו ללמד את כל היחידה, אנו ממליצות ללמד את הפיוט "מפי אל" ולתת לתלמידים את החידון המופיע בלוח המודעות לשיעורי בית (אפשר להציע להם להיעזר באתרי אינטרנט העוסקים בחגים או בחוברת לתלמידים "זמנים לששון ולזיכרון" [עמ' 34].

- התלמידים יחקרו את מנהג ההקפות בשמחת תורה ויעמדו על משמעותו.
- התלמידים יכירו פיוט של אהבה לתורה שמקובל לשיר בזמן ההקפות בקהילות רבות, דוגמה לשירה היהודית המסורתית.
- התלמידים יצאו מן השיעור עם שיר בלב וגם על שפתיים...

עמוד השער

לוח המודעות נועד להזכיר לתלמידים מידע בסיסי אודות שמחת תורה ושמיני עצרת, מידע שלמדו בוודאי בשנים הקודמות. **המידע על שני החגים מובא בעמוד זה לעתים בגלוי ולעתים ברמזים.** מתוך רצון להרגיל את התלמידים לקרוא קריאה ביקורתית וגם לחשוב בעצמם, לא הובאו בעמוד השער פרטי מידע מסוימים. משום כך, רצוי לשאול אותם איזה מידע אפשר לדלות מעמוד השער וכן איזה מידע חסר בו. **רעיונות לפעילויות** שונות סביב עמוד השער ולוח המודעות מובאות בעמ' 5-6 במבוא הכללי לתכנית הנמצא באתר זה. **נ"ב** בסוף מדריך זה תוכלו למצוא **דף עבודה** לתלמידים.

פרטי המידע שאפשר להיזכר בהם בעקבות הקריאה בעמוד השער הם:

כותרת ותאריך החג: שני חגים שונים חלים בכ"ב בתשרי, כלומר למחרת היום השביעי של חג הסוכות, והם שמחת תורה ושמיני עצרת. אפשר לשאול את התלמידים – מה אפשר ללמוד על מהותה של "שמחת תורה" משמו של החג? ומה אפשר ללמוד על תאריך ש"שמיני עצרת" חל בו משמו של החג?

נ"ב בחוץ לארץ שני החגים חלים בימים שונים: בכ"ב בתשרי חוגגים את שמיני עצרת, כפי שנלמד מן התורה, ובכ"ג בתשרי את שמחת תורה – מכיוון שבחו"ל חוגגים כל חג יומיים, חוגגים את שמחת תורה, שהוא חג שחכמינו הוסיפו ללוח העברי, ביום השני של החג, כלומר בכ"ג בתשרי.

תת כותרת: אפשר לשאול את התלמידים לאיזה מן החגים קשורות מילות הפיוט "שישו בשמחו בשמחת תורה", להזכיר את מנהג ההקפות בשמחת תורה ולהוסיף שפיוט זה הוא אחד הפיוטים ששרים בזמן הריקודים המלווים את ההקפות.

מודעה 1 – כאמור, שמחת תורה ושמיני עצרת הם שני חגים שונים, אף שהם חלים באותו היום. על מהותו של כל אחד מחגים אלה ראו את תעודת זהות בעמוד הבא. אפשר לשאול את התלמידים מדוע בחרנו להעניק לפותרי החידון המופיע במודעה 2 את הפרס – סיפורי בראשית בקומיקס.

מודעה 2 –

שאלה 1: מצוות החג ומשמעות החג – לאחר פרשת "וזאת הברכה", נקראת "פרשת בראשית".
שאלה 2: קוראים את הפרשה האחרונה בתורה, ולאחר מכן, מיד, מתחילים לקרוא את הפרשה הראשונה בתורה. רצוי לשאול את התלמידים כיצד מצווה זו מבטאת את אהבת התורה, שהיא מהותה של שמחת תורה.
שאלה 3: האדם העולה לתורה לקריאת פרשת בראשית מכונה "חתן בראשית" (ואם זו אישה היא מכונה "כלת בראשית").
שאלה 4: התשובה הנכונה היא ג'.
שאלה 5: התשובה היא ב'. במסורת משווה היחס בין אלוהים לעם ישראל גם ליחס בין חתן וכלה, והתורה מושווית לכתובה שהחתן נותן לכלה.
שאלה 6: שמיני עצרת חל בראשית עונת הגשמים בארץ ישראל. לכן מתחילים להזכיר את הגשמים בתפילות חג זה בתפילת העמידה (מוסיפים את המילים "משיב הרוח ומוריד הגשם") ושבוועיים לאחר החג (בז' בחשוון) מתחילים לבקש גשמים (ראו בתעודת הזהות של החג בעמוד הבא).

על מסורת וחידוש:

כאמור, שמיני עצרת נזכר בתורה עצמה, ואילו שמחת תורה הוא חג שתיקנו חכמים. זהו אחד הביטויים לרובד החדש שהוסיפו החכמים למסורת שקיבלו מקודמיהם. ביטוי מודרני להתחדשות המסורת משתקף במנהג הרווח יותר ויותר בדורות האחרונים להעלות לתורה בשמחת תורה (ובכל עלייה לתורה במהלך השנה) גם נשים. מנהג זה הולם את רוח שמחת תורה, את הרצון לשנתף את כל הציבור בשמחת העלייה לתורה.

מה אינו מוזכר בעמוד השער ובלוח המודעות?

רצוי לשאול את התלמידים אילו פרטי מידע על החג אינם נזכרים בעמוד השער (לא בגלוי ולא ברמזים).
למשל,
 – לא הוזכרה בעמוד זה הדלקת הנרות לקראת כניסת שמיני עצרת ושמחת תורה. על נרות מברכים "להדליק נר של יום טוב" וגם "ברכת שחינו" הנאמרת בתחילתו כל חג (שמיני עצרת ושמחת תורה נחשבים לחגים בפני עצמם ולא ליום האחרון של חג הסוכות).
 – לא הוסברה משמעות המילה "עצרת" בשם החג "שמיני עצרת" (ראו הסבר בתעודת הזהות בעמוד הבא).

מיון המידע:

• ראשית, רצוי לבקש מהתלמידים להבחין בין פרטי המידע המופיעים בעמוד השער הקשורים לשמיני עצרת, לבין פרטי המידע הקשורים לשמחת תורה.

שנית, את פרטי המידע הקשורים לכל חג כדאי למיין על פי הקטגוריות האלה:
תאריך החג / מהות החג / מצוות החג / מנהגי החג.

• כדאי להמליץ לתלמידים לסמן ב-V את פרטי המידע המופיעים בעמוד השער וב-X את פרטי המידע שנזכרו בעצמם או בעקבות השיחה בכיתה.

לפניכם "תעודות זהות" של שמחת תורה ושל שמיני עצרת המסכמות את עיקר ענייני המועדים האלה:

שמיני עצרת

תאריך החג

כ"ב בתשרי.

בארץ שמיני עצרת ושמחת תורה חלים באותו היום.

שם החג ומשמעותו

שמיני עצרת: בתורה מכונה יום כ"ב בתשרי "שמיני

עצרת", שכן הוא היום השמיני לאחר שבעת ימי הסוכות.

המילה "עצרת" פירושה **אספה** וגם **עיכוב**. למחרת היום

השביעי של חג הסוכות אין אנו חוזרים לשגרה, אלא

"עוצרים", "מתעכבים", "מתאספים", וחוגגים חג נוסף.

בחג זה אין יושבים בסוכה אלא חוזרים אל הבית הקבוע שלנו.

מצוות שמיני עצרת

הזכרת הגשמים: שמיני עצרת חל בתחילת תקופת

הגשמים. ביום זה מתחילים להזכיר את הגשמים:

מתחילת החורף ועד בוא האביב, מוסיפים בתפילת

העמידה את המילים "**משיב הרוח ומוריד הגשם**".

עם זאת, מתחילים לבקש גשמים בתפילת העמידה רק שבועיים לאחר מכן.

"דחייה" זאת היא עדות להתחשבות בעולי הרגל: לקראת

חג הסוכות עלו רבים מהארץ ומהתפוצות לבית המקדש

בירושלים, ועם תום החג הם עשו את דרכם הביתה, וכדי

שיספיקו להגיע לביתם לפני הגשמים, דוחים את בקשת

הגשמים בשבועיים.

מנהגי שמיני עצרת

פיוטים: בשמיני עצרת נוהגים להוסיף לתפילה פיוטים

העוסקים בגשם ובמים.

שמחת תורה

תאריך החג

כ"ב בתשרי. בארץ ישראל שמחת תורה ושמיני עצרת חלים

באותו יום, בחו"ל חוגגים את שמחת תורה בכ"ג תשרי.

שם החג ומשמעותו

שמחת תורה: שמחת תורה היא חגה של התורה, חג

המבטא את השמחה על שסיימנו את קריאתה של התורה

כולה ועל שעכשיו נתחיל בקריאתה מחדש.

מצוות שמחת תורה

קריאה מיוחדת בתורה: קריאת התורה נפרשת על השנה

כולה. בשמחת תורה מסיימים את קריאתם של כל חמשת

חומשי התורה. ביום זה קוראים את הפרשה האחרונה

בתורה, **פרשת "וזאת הברכה"**, ולאחר מכן מתחילים

לקרוא את התורה מחדש – קוראים את **הפסוקים**

הראשונים מפרשת "בראשית".

מנהגי שמחת תורה

עלייה לתורה: בכל חג ובכל שבת עולים לתורה בבית

הכנסת רק כמה אנשים. לעומת זאת, בשמחת תורה

משתדלים שכל המתפללים בבית הכנסת יעלו לתורה

ויברכו את ברכות התורה – אפילו הילדים!

הקפות: בערב שמחת תורה ובבוקר החג מוציאים מארון

הקודש את כל ספרי התורה. המתפללים נושאים את ספרי

התורה ומקיפים (מסובבים) אתם את בימת בית הכנסת

בשירה ובריקודים. הילדים נוהגים להחזיק בידיהם דגלים,

או ספרי תורה קטנים (בדרך כלל, לא אמתיים).

הקפות שניות: בערים רבות בארץ נהוג לקיים במוצאי

החג הקפות בבימות מרכזיות בערים בהשתתפות מנהיגי

העיר ופרנסיה.

האומנם?

עוד מדור אחד בלבד!?

מכיוון שעומד לרשותכם רק זמן קצר להוראת היחידה לשמחת תורה, ביחידה זו רק מדור אחר – את המדור "פותחים ספר". הפעילות המופיעה במדור זה הפעם עוסקת גם בחינוך לשוני (כמו הפעילויות המופיעות בדרך כלל במדור "קסם הלשון"). פעילות זו חושפת את התלמידים לסוגת הפיוט ולמאפייניה הספרותיים והלשוניים (ראו הישג 7 בתכנית לחינוך לשוני של משרד החינוך: "קריאת טקסטים מן המקורות היהודיים כחלק בלתי נפרד מהמורשת התרבותית ותוך עמידה על ייחודם הלשוני").

פותחים ספר

מפי אל

בעת ההקפות שרים פיוטים רבים. תת־כותרת של היחידה ("שישו ושמחו בשמחת תורה") היא שורה מפיוט אחד, עתה נתמקד בפיוט אחר – הפיוט "מפי אל". בחרנו בפיוט זה מהסיבות האלה:
- "מפי אל" הוא אחד הפיוטים המוכרים ביותר ששרים בעת ההקפות.
- הפיוט "מפי אל" מבטא את אהבת התורה שהיא תשתית החג.
- "מפי אל" הוא פיוט קצבי ושמח.
- גם בפיוט זה יש אקרוסטיכון, אמצעי ספרותי ולשוני שהתחלנו לדון בו ביחידה לראש השנה (במדור "קסם הלשון", ראו עמ' 10 בחוברת לתלמידים).

- **שירת הפיוט:** חשוב להתחיל בשירת הפיוט, הן כדי לחשוף את התלמידים לאחד מניגוניו, הן כדי לחבבו על התלמידים (אפשר לשמוע לחנים שונים של הפיוט בכמה אתרים באינטרנט).
- **על שאלה 1:** בפיוט מהללים את האל, את "בן עמרם" (כלומר את משה רבנו, שעל פי המסורת מסר לנו את התורה), את התורה ואת עם ישראל.
- **על שאלה 2:** אפשר להבליט את האקרוסטיכון בבית הראשון של הפיוט (אדיר, ברוך, גדול, דורשיה) ולתת לתלמידים להמשיך לענות לשאלה בכוחות עצמם.
- **על שאלת המחשבה:** הרוקדים מתאספים סביב התורה. על פי המסורת, התורה היא מקור המסורת שלנו, מקור המצוות המעצבות את אורח החיים היהודי שלנו, וכמובן, מקור הסיפורים על ראשית תולדות עם ישראל. נוסף על כך (ואולי, משום כך) בכוחה של התורה לאחד את עם ישראל.

• **לסיום:** אפשר כמובן לסיים בחזרה על שירת הפיוט "מפי אל" וכן לשיר עם התלמידים (או ללמד

אותם) פיוטים ופסוקים נוספים שנהוג לשיר בעת ההקפות בשמחת תורה, למשל:

"שישו ושמחו בשמחת תורה",

"תורה צוה לנו משה, מורשה קהלת יעקב" (דברים פרק ל"ג, פסוק ד'),

"תורת ה' תמימה, משיבת נפש; עדות ה' נאמנה, מחכימת פתי" (תהלים פרק י"ט' פסוק ח').

שמיני עצרת ושמחת תורה

חידון

A section with seven horizontal orange lines for writing, each line ending with a blue dot on the right side.